

DIỄN ĐÀN NGÔN NGỮ HỌC

MỘT SỐ GỢI Ý XÂY DỰNG CÂU HỎI ĐÀM THOẠI
KHI KỂ CHUYỆN VỚI TRẺ NHỎ

HOÀNG MAI*

TÓM TẮT: Kể chuyện là một trong các biện pháp hiệu quả, hứng thú phát triển ngôn ngữ cho trẻ nhỏ. Tuy nhiên để kể chuyện trở thành một biện pháp tích cực, nhằm thúc đẩy trẻ tư duy, tìm tòi ý tưởng, hiểu nội dung truyện, nhớ các tình tiết quan trọng, biết diễn đạt suy nghĩ thành lời... thì người lớn cần có phương pháp, kỹ năng cần thiết. Phạm vi bài viết đề cập đến các yêu cầu xây dựng câu hỏi đàm thoại khi kể chuyện với trẻ nhỏ nhằm giúp đỡ giáo viên mầm non, phụ huynh có thêm tư liệu để tham khảo, nâng cao kiến thức, kỹ năng phát triển ngôn ngữ cho trẻ mầm non.

TỪ KHÓA: kể chuyện; kỹ năng; phát triển ngôn ngữ; câu hỏi đàm thoại; biện pháp.

NHẬN BÀI: 31/03/2024.

BIÊN TẬP-CHỈNH SỬA-DUYỆT ĐĂNG: 11/06/2024

1. Mở đầu

Ngôn ngữ là phương tiện để giáo dục trẻ một cách toàn diện bao gồm sự phát triển về tư duy nhận thức, sáng tạo, các chuẩn mực đạo đức, kỹ năng xã hội... Một trong biện pháp phát triển ngôn ngữ trẻ là kể chuyện cho trẻ nghe. Tuy nhiên để kể chuyện trở thành một biện pháp tích cực, nhằm thúc đẩy trẻ tư duy, tìm tòi ý tưởng, hiểu nội dung truyện, nhớ các tình tiết quan trọng, biết diễn đạt suy nghĩ thành lời... thì người lớn cần có phương pháp, kỹ năng cần thiết. Một trong các kỹ năng cần được trang bị đó là kỹ năng xây dựng hệ thống câu hỏi đàm thoại với trẻ. Nếu giáo viên, phụ huynh nắm rõ các yêu cầu xây dựng câu hỏi phù hợp, linh hoạt, sáng tạo trong khi đàm thoại với trẻ thì không những góp phần giúp trẻ cảm nhận nội dung câu chuyện một cách dễ dàng, có cảm xúc mà đồng thời kích thích trẻ phát triển trí tưởng tượng, mở rộng vốn từ, khuyến khích trẻ kể lại chuyện mạch lạc, sáng tạo... Tuy nhiên trong thực tế, có không ít giáo viên mầm non, phụ huynh còn lúng túng khi xây dựng câu hỏi đàm thoại với trẻ. Hạn chế đó đã làm ảnh hưởng không ít đến sự phát triển ngôn ngữ, tư duy, cảm xúc văn học và sự sáng tạo của trẻ. Nội dung bài viết xin đóng góp một số gợi ý, giúp giáo viên mầm non, phụ huynh phần nào tháo gỡ khó khăn trên.

2. Nội dung**2.1. Bảng hỏi**

Có 2 hình thức câu hỏi áp dụng khi đàm thoại với trẻ, gồm: câu hỏi đóng (có sẵn câu trả lời) và câu hỏi mở (có nhiều phương án trả lời). Cụ thể như sau:

Bảng 1. Câu hỏi đóng

Hình thức câu hỏi	Mục đích	Ví dụ
Câu hỏi đóng	Câu hỏi yêu cầu trẻ gọi tên sự vật, tên nhân vật, tên truyện,...	- Câu chuyện có tên gọi là gì? - Cậu bé có tên gọi thế nào? - Sóc đi đường vất vả như thế nào? - Bà gọi Tích Chu như thế nào?
	Câu hỏi khuyến khích trẻ có trả lời hay không	- Dê con có bị Sói ăn thịt không?
	Câu hỏi khuyến khích trẻ phân tích và tổng hợp thông tin được ghi nhớ	- Ngôi nhà của chú heo nào là chắc chắn nhất? - Trong ba cô gái, ai là người con hiếu thảo?
	Câu hỏi khuyến khích trẻ nhớ lại kinh nghiệm đã trải qua	- Hôm qua chúng ta nghe câu chuyện gì? - Câu nói đó của nhân vật nào trong truyện?

Bảng 2. Câu hỏi mở

Hình thức câu hỏi	Mục đích	Ví dụ
Đề xuất phương án	Câu hỏi yêu cầu trẻ tìm phương án khác hay ý kiến khác	- Con thay tên khác cho câu chuyện. - Con có ý kiến khác không? - Nếu là Thỏ con, con hãy nghĩ ra cách nào khác để lừa được Cá sấu?
Khơi gợi kinh nghiệm	Câu hỏi khuyến khích trẻ nhớ lại kinh nghiệm đã trải qua và vận dụng trong quá trình phát triển trí tưởng tượng	- Theo con nếu bà mẹ sống một mình, khi bị bệnh bà sẽ thế nào? - Cô bé Quàng khăn đỏ sẽ vui sướng như thế nào khi gặp lại mẹ mình?
So sánh	Mô tả điểm giống nhau	- Mở đầu câu chuyện, Quạ và Công có điểm gì giống nhau?
	Mô tả điểm khác nhau	- Quạ và Công có tính gì khác nhau?
Nhận định	Thể hiện suy nghĩ của trẻ dựa trên tình tiết quan trọng, cốt lõi của câu chuyện	- Con suy nghĩ gì về việc làm của cậu bé khi cứu chim én? - Con nghĩ Sơn Tinh cưới công chúa có xứng đáng không? Tại sao?
Biến hóa	Câu hỏi về sự biến hóa của tình tiết giúp trẻ phán đoán, suy luận câu trả lời	- Nếu muốn Quạ không bị lông màu đen thì có cách nào khác? - Nếu rau thì là không đến muộn, con đoán Ngọc Hoàng sẽ đặt tên gì cho rau đó? - Nếu Cóc cũng như các con vật khác chỉ biết kêu khóc, thì chuyện gì sẽ xảy ra?
Tổng hợp	Câu hỏi yêu cầu trẻ tìm điểm chung, điểm khác biệt	- Cả hai anh em nhà Gấu đều có tính gì giống nhau nhất (tham ăn)? - Cả hai anh em Mèo con trong bài thơ có tính gì giống nhau? (lười, ỷ lại)

2.2. Các yêu cầu khi đặt câu hỏi đàm thoại

(I) Sử dụng câu hỏi phong phú có chọn lọc

Không nên chỉ áp dụng một loại câu hỏi với tất các trẻ ở mọi độ tuổi. Với trẻ dưới 3 tuổi thường sử dụng câu hỏi đóng, bám sát hành động nhân vật trong truyện đã được minh họa (khi đàm thoại với trẻ dưới 3 tuổi nên kết hợp đồ dùng minh họa). Ví dụ:

- Con nhìn thấy ai ở bức tranh? Con thấy em bé đang làm gì?
- Ai đuổi theo con thỏ vậy? Con Thỏ sợ quá, đã kêu như thế nào?

Với trẻ lớn hơn, khuyến khích sử dụng các hình thức câu hỏi mở, khơi gợi suy luận, kinh nghiệm, sáng tạo. Ví dụ:

- Việc gì đã xảy ra khi bà gọi mãi mà Tích Chu không về? (Truyện Tích Chu)
- Con nhận xét gì về cách người anh khi chia gia tài cho em? (Truyện Cây khế)

- Còn người em biểu lộ như thế nào khi anh chỉ chia cho mình cây khế và túp lều? Con nghĩ người em có đức tình gì? (Truyện Cây khế)

- Theo con thì có cách nào khác, giúp Dê Trắng không bị Sói ăn thịt? (Truyện Dê trắng, Dê đen)

- Thò nghĩ cách lừa Hồ ra giếng để làm gì? (Truyện Thò và Hồ)

- Tại sao Thò phải nói vậy để làm Cá sấu phải há miệng? (Truyện "Chú Thò tinh khôn")

(II) Khi đặt câu hỏi cho trẻ, nên dự đoán câu trả lời của trẻ, nếu cảm thấy trẻ sẽ khó trả lời thì không nên hỏi. Ví dụ không nên hỏi: *Tại sao Sói lại ác như vậy?* Trẻ khó trả lời; mà nên hỏi: *Sói hung dữ quát Dê trắng như thế nào?*

(III) Thứ ba, không nên chỉ đặt một loại câu hỏi đóng, cụt lùn làm không khí đàm thoại trở nên tẻ nhạt. Ví dụ:

- Câu chuyện tên là gì?
- Trong chuyện có nhân vật nào?
- Bà mẹ làm gì?
- Các cô gái thế nào?
- Sóc làm gì?

Không sử dụng các câu hỏi chung chung, quá rộng, làm trẻ khó trả lời, khó phát triển ý tưởng. Ví dụ:

- Các con thấy câu chuyện nói về gì?
- Bà cụ thế nào?
- Mai An Tiêm đi đâu?
- Con thích ai nhất?

Thay vì những câu hỏi trên, sử dụng các câu hỏi cụ thể, mang tính dẫn dắt. Ví dụ:

- Câu chuyện có những ai?
- Câu chuyện xảy ra ở đâu?
- Câu chuyện mở đầu như thế nào?
- Cuối cùng câu chuyện kết thúc ra sao?
- Trong truyện tả bà cụ vất vả như thế nào?
- Vì bị hiểu lầm, Mai An Tiêm cùng gia đình đã bị vua cha đuổi đi đâu? (Truyện Sự tích

Quả dưa hấu)

- Nếu được chọn nhân vật mình thích, thì con sẽ chọn ai? Tại sao con chọn nhân vật đó?

(IV) Luôn chú ý phản ứng trẻ với câu hỏi

Một số giáo viên, phụ huynh khi thấy trẻ không quan tâm đến câu hỏi hoặc lúng túng trả lời, thường bỏ qua hay trả lời hộ. Trong trường hợp này, nên lựa chọn câu hỏi liên quan đến câu hỏi trước đó, cụ thể hóa hơn câu hỏi, lựa chọn nhiều cách hỏi để giúp trẻ bộc lộ quan tâm, bộc lộ kinh nghiệm của bản thân, tạo không khí thoải mái, ví dụ:

- Câu chuyện có mở đầu như thế nào?
- Tiếp theo có chuyện gì đã xảy ra?
- Nghe chị Cà nói vậy, Sóc đã trả lời ra sao? (Truyện Ba Cô gái)
- Câu chuyện kết thúc như thế nào?

(V) Nên sử dụng nhiều câu hỏi cùng một nội dung hỏi nhằm giúp trẻ luyện tập với nhiều mẫu câu. Ví dụ:

- Dê con sợ hãi như thế nào khi trả lời Sói? (Truyện Dê trắng, Dê đen)
- Dê con run rẩy như thế nào khi trả lời Sói? (Truyện Dê trắng, Dê đen)
- Bạn nào bắt chước giọng nói của Dê Con tội nghiệp? (Truyện Dê trắng, Dê đen)

(VI) Khi đặt câu hỏi cần tránh để trẻ bị căng thẳng, dồn nén khi đàm thoại; nên tạo không khí thoải mái, vui vẻ, hài hước, động viên, khuyến khích. Ví dụ, khi phát hiện một trẻ thường ngày ít nói nhưng hôm nay trả lời tương đối tốt, giáo viên, phụ huynh nên khen:

- Con hôm nay trả lời rất hay.

- *Con đã nhớ một chi tiết mà cô/ mẹ quên không để ý đến*

Khi nhận thấy trẻ trả lời còn lúng túng, giáo viên/ phụ huynh có thể sử dụng tranh, đồ dùng minh họa gợi ý, khuyến khích trẻ trả lời rõ hơn hoặc có thể sử dụng các cách nói như “*Ý con định nói như vậy.....*” (câu nói của giáo viên, phụ huynh giúp các trẻ hiểu rõ ý nhưng lại không làm trẻ xấu hổ, căng thẳng).

(VII) Nên khuyến khích các trẻ đưa ra nhiều câu trả lời khi đàm thoại nhưng sau đó giáo viên, phụ huynh nên chốt lại các câu trả lời của các trẻ theo mẫu câu rõ ý. Ví dụ tình huống giao tiếp sau:

Trẻ trả lời:

- *Thỏ con tinh khôn nháy Cá sấu* .(Truyện Thỏ con tinh khôn)

- *Rắn cắn địa chủ lăn quay* (Truyện Quả Bầu tiên)

- *Bà và Tích Chu không bao giờ giận nhau nữa* (Truyện Tích Chu)

Sau khi nghe trẻ phát biểu trả lời, giáo viên/ phụ huynh người lớn nên nói lại:

- *Thỏ Con tinh khôn đã nháy ra khỏi miệng Cá sấu.*

- *Tên địa chủ đã bị rắn cắn ngã lăn quay .*

- *Từ nay Tích Chu biết yêu thương, giúp đỡ Bà.*

3. Kết luận

Sử dụng câu hỏi đàm thoại một cách có phương pháp sẽ góp phần phát triển ngôn ngữ tích cực cho trẻ. Với các loại câu hỏi đa dạng phong phú sẽ góp phần phát triển vốn từ, lời nói mạch lạc, cảm xúc văn học, tư duy phản biện, trí tưởng tượng... của trẻ khi kể lại chuyện một cách tự nhiên, không tạo áp lực cho trẻ. Nhờ áp dụng hệ thống câu hỏi khoa học, phù hợp với trẻ, giáo viên/ phụ huynh sẽ đánh giá được khả năng ngôn ngữ, nhận thức, cảm xúc văn học của trẻ một cách thuận lợi và kịp thời đưa ra biện pháp hỗ trợ nếu trẻ có khó khăn. Hơn nữa, việc sử dụng hệ thống câu hỏi đàm thoại đa dạng, phù hợp với trẻ sẽ giúp mối quan hệ tương tác giữa, phụ huynh, trẻ trở nên tích cực, hứng thú. Phương pháp đặt câu hỏi còn hỗ trợ cho việc phát triển ngôn ngữ bên trong của trẻ nhằm giúp trẻ học tập tốt hơn ở bậc học phổ thông. Các trường sư phạm đào tạo giáo viên mầm non cần chú trọng nghiêm túc về giảng dạy phương pháp xây dựng câu hỏi đàm thoại với trẻ ở các hoạt động giáo dục nói chung và khi kể chuyện với trẻ nói riêng.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lưu Thị Lan (1995), "Ngôn ngữ của trẻ 3 - 5 tuổi" , Tạp chí *Thông tin khoa học giáo dục*, tr.45-47.
2. Trần Nguyễn Nguyên Hân (2017), *Giáo dục ngôn ngữ cho trẻ mầm non*. Nxb Văn hóa - Văn nghệ, TpHCM.
3. Đinh Hồng Thái (2011), *Giáo trình phát triển ngôn ngữ tuổi mầm non*, Nxb Đại học sư phạm HN.

Some suggestions to build conversational questions to tell stories to young children

Abstract: Storytelling is one of the most effective and exciting ways to develop language for young children. However, to make storytelling become a positive teaching method, motivate children to think, explore ideas, understand story content, remember important details and know how to express thoughts into words etc. adults need to have necessary methods and skills. The scope of the article includes the requirements for building conversational questions while telling stories to young children, which help preschool teachers and also parents have more references materials to improve their knowledge of preschool children's language skills.

Key words: storytelling; skills; language development; conversational questions; method.